

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра української мови та прикладної лінгвістики

**ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС ПЕРІОДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ
ВІЙНИ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ ВИМІР**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студентки 4 курсу
галузі знань 03 «Гуманітарні науки»,
спеціальності 035 «Філологія»,
спеціалізації 035.01 «Українська мова та
література», ОПП «Українська і англійська
мови: переклад та редагування»
Евеліни Олександрівни ЖАК

Науковий керівник:
к. філол. н., доцент кафедри
української мови та прикладної лінгвістики
Лілія КОСТИЧ

«Допущено до захисту»
Протокол засідання
кафедри української мови та прикладної лінгвістики
№ 16 від 11 червня 2025 року
завідувач кафедри
к. філол. н., доц. **Сергій РІЗНИК**

АНОТАЦІЯ

Жак Е. О. Політичний дискурс періоду російсько-української війни: лінгвістичний вимір.

Кваліфікаційна робота освітнього ступеня «бакалавр» освітньої програми «Українська і англійська мови: переклад та редагування», спеціальність – 035 «Філологія» 035.01 «Українська мова та література». Київ, 2025.

Виконана бакалаврська робота – це дослідження функціонування політичного дискурсу в умовах війни, зокрема засобів мовного впливу, які використовують для консолідації суспільства, формування образу лідера та спротиву агресії.

Актуальність дослідження аргументована низкою важливих чинників: 1) зростає роль політичного дискурсу як одного з ключових інструментів впливу на масову свідомість у кризових ситуаціях; 2) в умовах військового конфлікту особливої ваги набуває потреба в осмисленні лінгвальних засобів, які забезпечують ефективність політичного впливу залежно від змін комунікативної ситуації. Аналіз мовних стратегій політичного лідера в таких умовах дозволяє зрозуміти, як дискурс адаптується до нових викликів, які риторичні механізми дозволяють зберігати довіру та мотивацію громадян. Усвідомлення того, яким чином політична риторика може впливати на емоції, рішення й поведінку, допомагає уникати інформаційних пасток, зміцнює інформаційну безпеку суспільства та сприяє формуванню свідомої громадянської позиції.

Мета бакалаврської роботи – установити й систематизувати лінгвальні засоби реалізації функції впливу, засвідчені в політичних промовах Володимира Зеленського періоду російсько-української війни.

У зв'язку з цим було реалізовано такі завдання бакалаврської роботи: 1) розглянуто теоретичні засади політичного дискурсу; 2) з'ясовано особливості функціонування політичних промов у воєнному контексті; 3) виконано функціонально-стилістичний аналіз політичних промов Володимира Зеленського на різних етапах війни; 4) простежено зміни в риторичності залежно від

комунікативної ситуації (успіх/криза); 5) описано лексико-семантичні, граматичні та прагматичні засоби впливу на адресата.

Об'єктом дослідження є публічні промови Володимира Зеленського до громадян України та президентів країн-союзників.

Предметом бакалаврської роботи є лексико-семантичні, структурно-граматичні та прагматичні характеристики політичних промов Володимира Зеленського.

Для виконання завдань було виконано аналіз текстів виступів Президента України, що охоплюють моменти як національних успіхів, так і критичних ситуацій. Результати проведеного дослідження дали змогу окреслити основні риси президентської риторики, її адаптивність до контексту та ефективність у виконанні функції впливу.

Зроблено узагальнений висновок про те, що політичні промови Володимира Зеленського є зразком функціональної риторики, у якій поєднано емоційність, чіткість структури, мовну мобілізацію та стратегічне моделювання реальності, що забезпечує підтримку довіри та єдності суспільства в умовах війни. У досліджених текстах промов чітко простежується адаптація риторики до конкретної фази війни: у періоди військових успіхів домінують мотиви національної гордості, віри в перемогу та подяки ЗСУ, тоді як у часи криз — акценти зміщуються на звинувачення противника та емоційне співпереживання. Емоційна насиченість, використання персоналізованих звернень («дорогі українці», «ми з вами», «кожен герой»), анафор, лексики боротьби й спротиву сприяють створенню переконливого дискурсу. Зеленський виступає не лише як політичний лідер, а як голос нації, здатний словом підтримати, об'єднати та надати сенсу колективному досвіду війни. Такі промови відіграють ключову роль у збереженні інформаційної стійкості суспільства, у протистоянні паніці, апатії та зовнішнім інформаційним загрозам.

Ключові слова: *дискурс, політичний дискурс, лінгвістичний аналіз, мовні засоби, промови, лексикологія, морфологія, синтаксис.*

SUMMARY

Zhak E. O. Political discourse during the russian-Ukrainian war: linguistic dimension.

Qualification work for the educational degree 'Bachelor' of the educational programme 'Ukrainian and English Languages: Translation and Editing', speciality – 035 «Philology» 035.01 «Ukrainian Language and Literature». Kyiv, 2025.

The bachelor's thesis is a study of the functioning of political discourse in times of war, in particular the means of linguistic influence used to consolidate society, form the image of a leader, and resist aggression.

The relevance of the study is substantiated by a number of important factors: 1) the role of political discourse is growing as one of the key instruments of influence on the mass mind in crisis situations; 2) in the context of a military conflict, the need to understand the linguistic means that ensure the effectiveness of political influence depending on changes in the communication situation is of particular importance. Analyzing the language strategies of a political leader in such conditions allows us to understand how the discourse is adapted to new challenges, what rhetorical mechanisms allow us to maintain the trust and motivation of citizens. Understanding how political rhetoric can influence emotions, decisions, and behavior helps to avoid information traps, strengthens the information security of society, and contributes to the formation of a conscious civic position.

The purpose of the bachelor's thesis is to identify and systematize the linguistic means of implementing the function of influence, as evidenced in Volodymyr Zelenskyy's political speeches during the Russian-Ukrainian war.

In this case, the following tasks of the bachelor's thesis were realized: 1) to analyze the theoretical foundations of political discourse; 2) to identify the specifics of the functioning of political speeches in the military context; 3) to analyze Volodymyr Zelenskyy's political speeches at different phases of the war; 4) to trace changes in rhetoric depending on the communicative situation (success/crisis); 5) to describe lexical-semantic, grammatical and pragmatic means of influencing the addressee.

The object of the study is Volodymyr Zelenskyy's public speeches to the citizens of Ukraine and the presidents of the allied countries.

The subject of the bachelor's thesis is the lexical and semantic, structural and grammatical, and pragmatic characteristics of Volodymyr Zelenskyy's political speeches.

To complete this task, a comparative analysis of the texts of the President of Ukraine's speeches covering moments of both national achievements and critical situations was conducted. The results of the study made it possible to outline the main features of presidential rhetoric, its adaptability to the context and effectiveness in performing the function of influence.

The author makes a generalized conclusion that Volodymyr Zelenskyy's political speeches are an example of functional rhetoric that combines emotionality, clear structure, linguistic mobilization and strategic modeling of reality, which ensures the support of trust and unity of society in times of war. The studied texts of speeches clearly show the adaptation of rhetoric to a specific phase of the war: in periods of military success, the motives of national pride, belief in victory and gratitude to the Armed Forces dominate, while in times of crisis, the emphasis shifts to accusations of the enemy and emotional empathy. Emotional intensity, the use of personalized appeals (“dear Ukrainians,” “we are with you,” “every hero”), anaphors, and the vocabulary of battle and resistance contribute to the creation of a convincing discourse. Zelenskyy acts not only as a political leader, but also as the voice of the nation, able to support, unite, and give meaning to the collective experience of war with words. Such speeches play a key role in maintaining the information resilience of society, in countering panic, apathy, and external information threats.

Key words: *discourse, political discourse, linguistic analysis, language tools, speeches, lexicology, morphology, syntax.*

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДРУНТЯ ВИВЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ	9
1.1. Дискурс як лінгвістичне явище: визначення, типологія, основні класифікації	9
1.2 Політичний дискурс у науковому висвітленні: жанри та функції політичного дискурсу	11
1.3. Аспектологія аналізу політичного дискурсу.....	16
Висновки до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО ПЕРІОДУ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ	26
2.1. Значення політичного дискурсу в умовах війни	26
2.2. Аналіз промови, присвяченої заходу ЗСУ на територію Курської області РФ	27
2.2.1. Лексичні особливості промови.....	28
2.2.2. Прагматика граматичних форм і конструкцій	29
2.3. Аналіз промови щодо підриву Каховської ГЕС і наслідків катастрофи. 33	
2.3.1. Комунікативно-прагматична роль лексичних одиниць	34
2.3.2. Граматичні засоби у структурі промови	36
2.4. Зіставний аналіз промов Володимира Зеленського.....	38
Висновки до розділу 2	41
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46
ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	48

ВСТУП

Актуальність дослідження. Політичний дискурс виконує провідну роль у формуванні суспільної думки. Попри те, що російсько-українська війна триває з 2014 року, саме повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року неабияк вплинуло на політичну риторичку в Україні. Протягом останніх трьох років політичний дискурс оточує нас повсюдно: у соціальних мережах, на радіо, у публіцистичних періодичних виданнях, на телебаченні, на різноманітних шоу та навіть у жартівливих мемах. Але особливе значення відіграють публічні звернення Президента України Володимира Зеленського, які він регулярно публікує у своїх соціальних мережах не лише для того, щоб проінформувати населення щодо останніх важливих подій, а й для того, щоб вплинути на думку та настрої громадян країни. У виступах особлива увага спрямована на те, щоб заспокоїти суспільство, аби воно не розкололося під впливом поширення дезінформації з боку росії.

Дослідження лінгвістичних особливостей політичного дискурсу в період повномасштабної війни дозволяє зрозуміти, як за допомогою мови відбувається мобілізація суспільства, формування національної ідентичності та дипломатична комунікація на міжнародному рівні. Вивчення мовних стратегій і риторичних прийомів політичного дискурсу періоду російсько-української війни дає змогу розкрити роль мови як інструмента впливу в умовах війни та визначити ключові тенденції в політичній комунікації сучасної України. Дослідження того, які саме засоби мови використовують для написання політичних текстів, щоб зміцнити національну єдність, силу, незламність та віру в перемогу, є актуальним.

Мета бакалаврської роботи – установити й систематизувати лінгвальні засоби реалізації функції впливу, засвідчені в політичних промовах Володимира Зеленського періоду російсько-української війни.

Для досягнення поставленої мети потрібно розв’язати такі завдання:

1) виконати функціонально-стилістичний аналіз політичних промов Володимира Зеленського;

- 2) з'ясувати лінгвальні засоби вираження функції впливу в досліджуваних текстах;
- 3) розкрити роль мовних засобів у формуванні іміджу політичного лідера під час війни;
- 4) схарактеризувати основні комунікативно-прагматичні стратегії в політичному дискурсі Володимира Зеленського.

Об'єктом дослідження – є публічні промови Володимира Зеленського до громадян України та президентів країн-союзників.

Предметом дослідження – є лексико-семантичні, структурно-граматичні та прагматичні характеристики політичних промов Володимира Зеленського.

Методи дослідження. У бакалаврській роботі використано загальнонаукові *методи лінгвістичного опису та аналізу й синтезу* (для виокремлення різнорівневих засобів мови структурування політичної промови). Для узагальнення теоретичних праць про політичний дискурс залучено *індуктивно-дедуктивний метод*.

Матеріалом дослідження слугували промови Володимира Зеленського, виголошені на різних етапах російсько-української війни: після значного військового успіху та в період стратегічних поразок.

Структура й обсяг роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до першого та другого розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (27 позицій), списку джерел ілюстративного матеріалу (2 позиції). Повний обсяг роботи – 48 сторінок, із них – 37 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ВИВЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

1.1. Дискурс як лінгвістичне явище: визначення, типологія, основні класифікації

У лінгвістиці терміном “дискурс” називають не лише акт мовлення, а й те, що на нього впливає або ж чим він зумовлений. Дискурс – це не тільки зв’язаний текст, він також включає й екстралінгвальні чинники в комунікації. Екстралінгвальні чинники – це мета тексту, контекст, наміри мовця, тривалість пауз між реченнями, інтонація, швидкість мовлення [Попович, с. 27]. М. Попович також тлумачить поняття “дискурс” як збірність установок, що передбачають, які речення будуть доречними в тому чи іншому контексті [Попович, с. 29]. Дискурс розглядають як акт мовлення, який спрямований на досягнення згоди між мовцями, тобто його ототожнюють із поняттями “діалог”, “бесіда” чи “дискусія”, але не варто плутати ці терміни. “Діалог” передбачає досягнення ілюквативної мети, “бесіда” – це мовленнєвий акт, який не передбачає заздалегідь продуманої мети, “дискусія” – мовленнєвий акт, мета якого вирішення певної проблеми, тоді як “дискурс” – мовленнєвий акт, який передбачає аргументи для досягнення порозуміння [Єрмоленко, с. 71].

Виокремлюють, зокрема, такі різновиди дискурсу: літературний, театральний (драматургічний), газетний, рекламний, теле- і радіодискурси, кінодискурс, релігійний та політичний [Антоненко, с. 65]. Одним із найстаріших дискурсів є літературний. Найчастіше він виражений саме в художніх творах, де автор, не беручи участі в діалозі з читачем, має змогу вплинути на думку та світосприйняття реципієнта. Одними із найважливіших функцій художнього дискурсу є інформативність та естетика. Він має такі ознаки: 1) письмова форма; 2) цілісність та завершеність; 3) поліморфність [Хачатурян, с. 247–248].

Репрезентантом театального (драматургічного) дискурсу є текст драматичного твору. Він розкриває події, сюжети, які грають герої драматичного

твору. Театральний дискурс висвітлює різні варіанти прочитання твору, як читачами, так і режисером чи акторами. Драматичний дискурс відрізняється від літературного тим, що тут присутня пряма взаємодія з глядачем. Актори можуть залучати відвідувачів у виставу [Демчук, с. 63].

Газетний дискурс відрізняється від усної комунікації тим, що він є більш аргументованим та повним. Як і літературний дискурс, має письмову (друковану) форму, тож виражений правилами писемного тексту. Основні функції газетного дискурсу: 1) інформативна; 2) маніпулятивна; 3) розважальна [Антоненко, с. 65].

Рекламний дискурс є одним із найважливіших. Головна його мета – привернення уваги споживача до продукту. Рекламний дискурс допомагає створити позитивний імідж, зробити його впізнаваним та збільшити на нього попит. Дискурс зосереджений не на самому продукті, а на його продажі [Антоненко, с. 66].

Теле- і радіодискурси охоплюють вербальну та невербальну (жести, міміка, музика, графіка) мови. Це комунікація, яка проходить через телебачення та радіо. Головним елементом впливу є інтонація голосу. Особливість цього дискурсу полягає в тому, що мовець не може коригувати уже сказане, а споживач не може перепитати чи прослухати ще раз почуте [Ситник, с. 124].

Кінодискурс – це особливий різновид дискурсу, комунікація в якому відбувається через кіно. Тож на глядача впливає не лише сюжет і текст, а й операторська робота. Він має в собі всі види вербальних і невербальних засобів, адже текст супроводжується багатьма іншими важливими елементами кінострічки: статичні та рухомі образи, фонові шуми чи музика [Щербак, с. 177].

Релігійний (фідеїстичний) дискурс є особливою формою комунікації, адже його основною метою є передавання життєво важливих смислів та духовних цінностей для суспільства та людини зокрема. Він є небезпечним інструментом маніпуляції людською свідомістю, методом впливу через вірування [Федишин, с. 59].

Отже, дискурс - це сукупність вербальних та невербальних засобів мовлення. Екстралінгвальні чинники такі ж важливі для дискурсу, як і сам текст. Серед усіх характеристик різних видів дискурсу можна виокремити найважливіший – це вплив на думку споживача.

1.2 Політичний дискурс у науковому висвітленні: жанри та функції політичного дискурсу

Будь-який політичний режим має свій політичний дискурс, який розкриває його основну ідеологію та формує суспільні настрої. Політичний дискурс - це не тільки засіб комунікації між адресантом та адресатом, це й механізм проектування політичних переконань. Його досліджують не лише лінгвісти, а й психологи, філософи, історики, культурологи та ін., адже дослідження політичної мови, допомагають відновити елементи історичного розвитку певного періоду життя [Лукіна, с. 77].

Політичний дискурс — це явище, яке складається з усіх мовленнєвих актів, які застосовують в політичних комунікаціях. Політичний дискурс охоплює як усні (звернення, промови, дебати), так і письмові (декларації, документи, листи, закони) висловлювання. Основна його мета – вплив на думку суспільства та формування певних наративів [Петренко, с. 21].

Політичний дискурс вважають формою інституційного дискурсу. Інституційний дискурс - це дискурс, який відбувається в офіційних установах, таких як суд, університет, лікарні, уряди та ін. Він має певні правила та норми комунікації. Оскільки політичний дискурс здійснюється в певних установах (засідання уряду, партійні з'їзди, пресконференції), його прийнято вважати частиною інституційного дискурсу. Він зазнав величезного впливу медіа, що поширює політичні повідомлення й дозволяє собі тлумачити їх самостійно, тож політичний дискурс поділяють на офіційний та неофіційний. Офіційний дискурс відбувається на рівні висловлювань політичних діячів. Неофіційний здійснюється на рівні дописів в соціальних мережах чи сатиричних висловлюваннях. Медіа, які транслюють політичні події, також поділяють на дві

категорії: традиційні (телебачення, газети, радіо) та нові (соціальні мережі, YouTube тощо) [Кобзєва, с. 161].

Мовленнєвий жанр – це стала форма мовлення, яка має певну структуру та функціональні й комунікативні особливості. Політичний жанр дискурсу - це один із видів мовленнєвого жанру. Існують різні його класифікації. Насамперед виділяють: усні та письмові жанри [Скрипник, с. 75]. У політичному дискурсі мовленнєві жанри поділяють на такі групи: презентаційно-іміджеві, інформативні, ритуальні, агітаційні та агонально-аргументативні [Кондратенко, 19].

Презентаційно-іміджеві мовленнєві жанри — це слоган, програма та біографія, які є обов'язковими елементами політичного дискурсу. Вони представляють політика або партію, можуть бути офіційними чи неофіційними, і служать для формування та підтримки позитивного політичного іміджу. Слоган — стисле гасло з концептуальною ідеєю кампанії, а біографія подає політика як виняткову особу, з акцентом на досягнення та позитивні риси, замовчуючи негативне [Кондратенко, с. 20].

Інформативні мовленнєві жанри дають оперативну інформацію, але у вигідному для політика вигляді. До них належать повідомлення, заява та інтерв'ю. Повідомлення фіксує факт без аналізу чи аргументації, часто публікується в ЗМІ. Заява висвітлює офіційну позицію політика щодо подій, розрахована на громадськість. Інтерв'ю — діалогічна форма з коментарями політика, що дозволяє емоційно або стратегічно впливати на аудиторію. Попри вигляд об'єктивності, ці тексти часто використовують маніпуляції для формування вигідного образу [Кондратенко, с. 20-21].

Ритуальні мовленнєві жанри — це тексти, що супроводжують політичні ритуали (інавгурації, паради, святкування тощо) та мають переважно формальний, символічний характер. До них належать інавгураційна промова, привітання, некролог, подяка. Вони відзначаються низькою інформативністю, сталістю структури, визначеним місцем, часом і колом учасників. Ці тексти

виконують етикетну функцію в офіційному політичному спілкуванні [Кондратенко, с. 21].

Агітаційні мовленнєві жанри використовуються переважно під час виборчих кампаній для залучення виборців і підтримки політичного суб'єкта. Вони мають синкретичний характер, поєднуючи інформативні, ритуальні й аргументативні елементи. Основні різновиди — слоган-заклик, агітаційні виступи та листівки. Їх мета — переконати, мобілізувати, закликати до голосування. Хоча не всі містять прямі заклики, головне — прагматична спрямованість на вплив і спонукання до дії [Кондратенко, с. 21].

Агонально-аргументативні мовленнєві жанри виникають у змагальній політичній комунікації, наприклад у дебатах, ток-шоу та телепрограмах. У них політики самостійно формують свій імідж, демонструючи власну позицію й риторичку, часто з мінімальною інформативністю. Ці жанри мають емоційно-іміджевий характер і слугують для привернення уваги виборців. У сучасному політичному дискурсі вони стають популярними через медіа-віртуалізацію, де політики постають радше як публічні образи, ніж як державні діячі [Кондратенко, с. 21].

Отже, ми розглянули основні жанри політичного дискурсу. Більшість із цих жанрів ми спостерігаємо скрізь. Найбільш поширеними є звернення, гасла, зустрічі політичних діячів, з чим ми взаємодіємо щодня, особливо після повномасштабного вторгнення росії в Україну. Наприклад, щовечора опубліковано нові звернення від президента Володимира Зеленського щодо останніх новин за день.

Однією з особливостей політичного дискурсу є багатофункціональність. Основна мета – це вплив на формування думки суспільства. Пропаганда – це навіювання громадськості певних поглядів та життєвих цінностей чи ідеалів. І вона є одним із найважливіших завдань політичного дискурсу. Він також має на меті інформувати населення про політичні проблеми. Важливим є контроль за поширенням інформації, переконання адресата і спонукання його до певних дій, мета яких досягти потрібних політичних цілей. Політичний дискурс

застосовується для аргументації політичних стратегій або для того, щоб нав'язати певні ідеології. Інструментальна функція є найголовнішою в політичному дискурсі. До неї належать: боротьба за владу, заволодіння нею та її збереження. Основна ознака цієї функції - заклик до дій, який найчастіше виражається в прямих зверненнях. Політичний дискурс має на меті формувати у соціумі саме ті думки, які є потрібними для адресанта дискурсу, що є доволі небезпечним інструментом впливу [Жибак, с. 125]. Виділяють ще одну класифікацію функцій політичного дискурсу: 1) комунікативна - передавання інформації; 2) апелятивна - пропаганда, переконання, вплив на думку адресата; 3) волюнтативна - прохання, запрошення, спонування; 4) емотивна - емоційний вплив на адресата; 5) метамовна - пояснення прагматики термінів чи висловлювань; 6) прогностична - проєкція майбутнього, висвітлення стратегій політичних дій надалі [Шевчук, с. 267].

Тож основними функціями політичного дискурсу є маніпулятивна, інформативна, апелятивна, аргументативна та емотивна. Аналіз цих функцій допомагає нам розпізнавати маніпулятивні стратегії і зрозуміти механізм впливу на адресатів. Це сприяє критичному мисленню громадян, що є надзвичайно важливим у час війни, коли всі новини - це політичний дискурс, тож варто вміти ефективно інтерпретувати політичні повідомлення.

Лінгвістичний аналіз політичного дискурсу допомагає з'ясувати, як мова політичних діячів впливає на суспільство, формує наративи і суспільні настрої. Завдяки цьому аналізу можна дізнатися про певні маніпулятивні стратегії політиків. Під час лінгвістичного дослідження промов політичних діячів у межах лінгвопрагматики вчені описують мовленнєві особливості політика, розглядають його риторичні прийоми у політичній комунікації та зображають його мовну особистість.

Традиційно виокремлюють психолінгвістичний, лінгвостилістичний та семантичний напрями дослідження.

Психолінгвістичний підхід зосереджується на тому, як мовлення політика впливає на свідомість аудиторії. Особливу увагу приділено психологічним

реакціям, які викликають ті чи інші мовні конструкції. Наприклад, часте використання закликів або імперативних конструкцій може сприяти активізації дій слухачів, а вживання емоційно забарвленої лексики викликає почуття довіри, страху чи натхнення.

Лінгвостилістичний підхід фокусується на аналізі стилістично забарвлених мовних елементів, зокрема просторічних висловів, термінів із різних наукових та мистецьких галузей. Такі слова є характерними для певних функціональних стилів мови та мають особливу експресивність, конотацію та асоціативні відтінки, що визначають їхню роль у тексті.

Семантичний аспект орієнтується на те, як політичні уявлення виявляються через загальноживані мовні засоби. Для політичних ідеологічних текстів ретельно підбирають слова та вислови, адже вони є потужним засобом впливу, що допомагає структурувати певну версію реальності. При цьому навіть граматичні особливості можуть мати політичне значення. Наприклад, вибір між активною та пасивною формою дієслова може впливати на сприйняття причиново-наслідкових зв'язків, визначаючи, хто саме постає головним учасником подій. Вибір послідовності слів у переліку також впливає на осмислення ситуації адресатом. Змінивши порядок слів, які описують характеристики кого- чи чого-небудь, можна змінити справлене враження. Порядок переліку впливає на запам'ятовування інформації або ж на впізнаваність [Окулова, с. 143].

Отже, лінгвістичний аналіз політичного дискурсу дає змогу виявити мовні стратегії, які політики використовують для впливу на суспільну свідомість. Дослідження психолінгвістичних, лінгвостилістичних і семантичних аспектів допомагає зрозуміти, як через мову формується політична реальність. Комплексний підхід до аналізу таких текстів є ключовим для розкриття маніпулятивних тактик і глибшого розуміння політичної комунікації.

1.3. Аспектологія аналізу політичного дискурсу

Політичний дискурс як особливий вид інституційного дискурсу вирізняється специфічною лексичною структурованістю, адже генерує і транслює ідеологію, погляди, цінності та позиції як політиків, так і політичних інституцій. Лексика, яку використовують в політичному мовленні, виконує не лише номінативну функцію, а й прагматичну, експресивну, маніпулятивну та ідеологічну. Для політичного дискурсу є характерним вживання професійної політичної термінології. Політична термінологія — це система спеціалізованих лексичних одиниць, що відображають політичні явища, процеси, інститути та ідеології. Вона охоплює як загальноповжиті терміни (наприклад, «влада», «демократія», «опозиція»), так і специфічні неологізми, що виникають у відповідь на суспільно-політичні зміни. За визначенням А. А. Бурячка, суспільно-політична термінологія становить специфічний пласт лексики, який розташовується між вузькоспеціалізованими терміносистемами, позбавленими емоційної виразності, та загальноповживаною літературною мовою, із якою вона постійно перетинається, що зумовлює змінність межі між ними [Чернявська, с. 124].

Евфемізми — ще одна ключова риса лексичних одиниць у політичному дискурсі. Їхнє використання дозволяє пом'якшити або замаскувати негативний зміст повідомлення. Наприклад, замість *відступу військ* можуть вживати *перегрупування сил*. Евфемізми є стилістичним синонімом або субститутом деяких мовних одиниць, водночас змінюючи емоційну тональність висловлювання, пропонуючи нове тлумачення явищ, а також формуючи їхню морально-етичну оцінку чи інший кут зору на них. Усе це дає підстави стверджувати, що поширення евфемізмів сьогодні слугує індикатором трансформації суспільних орієнтирів у різних сферах життя та відображає утвердження нових соціально-політичних тенденцій у колективній свідомості. [18, с. 257]. Основна мета використання евфемізмів у політичному дискурсі полягає в маскуванні справжньої сутності явищ, що можуть спричинити

негативну реакцію суспільства або викликати масове обурення шляхом надання їм нейтрального чи навіть позитивного забарвлення [Шевченко, с. 258].

Важливу роль у політичному дискурсі відіграє також оцінна лексика, що слугує засобом формування позитивного або негативного образу політичного діяча, події чи явища. Вона є одним із ключових інструментів впливу, оскільки дозволяє не лише інформувати, а й спрямовувати емоції, настрої та поведінку аудиторії. Залежно від характеру впливу її поділяють на емотивну (емоційно насичену) та раціонально-оцінну. Емотивна оцінна лексика апелює до почуттів і часто є суб'єктивною. Раціонально-оцінна лексика базується на логічних міркуваннях, проте водночас зберігає елемент суб'єктивної оцінки. Наприклад, такі лексеми, як *зрадник*, *патріот*, *ворог*, *герой*, слугують інструментами формування суспільної оцінки, закріплюючи певні уявлення про учасників подій і впливаючи на їх сприйняття в масовій свідомості [Солодка, Мороз, с. 100].

Особливу увагу варто звернути на неологізми, які активно застосовують в умовах швидких політичних змін. За допомогою політичних неологізмів автори політичних статей прагнуть наділити кожне слово особливим звучанням, щоб точніше номінувати суб'єктів політики. Наприклад, такі терміни, як *рашизм*, *байрактарицина*, *бавовна* є показниками нової політичної реальності, що відображає не лише специфіку українського досвіду, а й креативність мовної гри в політичному контексті [Чернявська, с. 506].

Варто зосередитись на запозиченнях, оскільки вплив англійської мови на сучасний політичний дискурс в Україні є помітним. Дослідження демонструють, що в політичних текстах активно вживають англійські слова, які поступово входять до складу української лексики. Особливої уваги заслуговують нові терміни, що формуються в політичному мовленні. Наукові дослідження політичних процесів і тенденцій передбачають появу нових відкриттів та введення нової термінології [Галаєнт, с. 82].

Отже, лексичні особливості політичного дискурсу формують потужний інструмент впливу на масову свідомість, що забезпечує не лише інформування, а й формування бажаної інтерпретації політичних процесів. Політичний дискурс,

який слугує предметом вивчення політичної лінгвістики, являє собою інституційне спілкування й має власну підмову (лексику, фразеологію, пареміологію). З огляду на те, що головна функція політичного дискурсу – вплив на співрозмовника, його комунікативно-прагматична установка вимагає, щоб мовець цілеспрямовано добирав лінгвальні засоби для досягнення бажаної мети. Тому лінгвісти виокремлюють поняття політична мова, що є особливою знаковою системою, призначеною для здійснення політичної комунікації.

Морфологічні засоби впливу. Морфологічні засоби, зокрема граматичні форми та категорії, відіграють важливу роль у формуванні переконливості та маніпулятивного потенціалу політичного дискурсу. Вони дозволяють політичним акторам не лише передавати інформацію, а й впливати на емоції, переконання та поведінку аудиторії.

Одним із ключових морфологічних засобів є використання дієслівних форм, зокрема наказового способу (імперативу). *Імперативні конструкції*, такі як *Підтримайте нас!* або *Захистимо країну разом!*, спрямовані на мобілізацію та заклик до дії. В українській мові значення імперативності можуть передавати інфінітиви, що містять семантичний відтінок категоричності. Імператив позначають друга особа однини та друга особа множини дієслова, які формують центр особової парадигми наказового способу. Значення другої особи однини виражає закінчення -и (*пиши-и, біж-и*), а також нульове закінчення (*читай-∅, бігай-∅*), значення другої особи множини – закінчення -іть (-іте), -те (*пиши-іть, біж-іть, стань-те*) [Вихованець, Городенська, с. 258]. Спонукаючи до виконання дії чи набуття стану свого співрозмовника, мовець може повідомляти водночас, що він разом з ним виконуватиме цю дію. Цю ситуацію волевиявлення передає перша особа множини дієслова, яка відрізняється від двох попередніх синтетичних форм виразним спонукальним значенням. Форма першої особи множини утворюється за допомогою закінчення -імо (-ім), -мо (*пиши-імо, читай-мо*) [Вихованець, Городенська, с. 259]. Мовець може спонукати до виконання дії тих, хто не бере безпосередньої участі в акті спілкування. Таку ситуацію відтворюють аналітичні форми, утворені за допомогою аналітичних морфем *хай*,

нехай та дієслів третьої особи однини і третьої особи множини теперішнього або майбутнього часу доконаного виду: *хай (нехай) пише, хай (нехай) біжать* [Вихованець, Городенська, с. 259].

Бажальний спосіб виражає волевиявлення мовця про бажану дію, але він не спрямовує його до співрозмовника, щоб він виконав цю дію. Мовець не спонукає когось виконати бажану для нього дію, а лише повідомляє про неї собі або іншим особам. Саме в цьому полягає основна семантична відмінність бажального способу від наказового (імперативу). Систему форм бажального способу визначають по-різному. Їх обмежують або тільки особовими формами, серед яких форми першої особи однини та третьої особи однини й множини, напр.: *просив би, просили б* [Вихованець, Городенська, с. 262].

Пасивні конструкції, наприклад, *було прийнято рішення*, дозволяють уникнути вказівки на конкретного виконавця дії, що може зменшити відповідальність або створити враження об'єктивності. Предикативні форми на -но, -то вважають виразниками функції головного члена безособового речення. Виражаючи значення результативного стану, що є наслідком виконаної дії, такі форми входять до підкласу дієслів зі значенням стану. Від дієслів недоконаного виду форми на -но, -то утворюються обмежено, що зумовлено несумісністю їхніх значень. Вони вживаються переважно в розмовному мовленні. До найвідоміших належить форми *казано, говорено, бачено*, напр.: *Скільки разів їм про це було казано* [Вихованець, Городенська, с. 289–291].

Застосування ступенів порівняння прикметників дозволяє політикам підкреслювати переваги своєї позиції або недоліки опонентів. Прикметники у формі вищого та найвищого ступенів порівняння є частотними у політичному дискурсі, оскільки виконують функцію підсилення емоційного впливу на аудиторію. Їх використання дозволяє політичним акторам зосереджувати увагу на масштабах проблем або, навпаки, на перевагах запропонованих рішень чи досягнень. Якісні прикметники використовують для інтенсифікації критики опонентів або ж для підкреслення актуальності певного політичного нарративу.

Наприклад, фрази типу *краще майбутнє, найефективніші рішення* створюють позитивний образ і спонукають до підтримки [Гудзь, с. 26].

У політичному дискурсі активно використовуються займенники у формі першої особи множини (*ми, наш*), які допомагають створювати відчуття спільності та спільної відповідальності між мовцем і аудиторією. Така стратегія дозволяє політику позиціонувати себе як частину колективу, що працює задля спільної мети, та мобілізувати громадян до дій. На морфологічному рівні це виражається у домінуванні займенників *ми* та дієслівних форм, що вживаються від імені групи, наприклад: *Ми реалізуємо цей план*. Займенники *ми, наш, нам* сигналізують про солідарність із адресатом та слугують інструментом залучення аудиторії — вони допомагають створити особливий зв'язок, у межах якого політик нібито говорить від імені всього суспільства і в інтересах кожного [Билінська, с. 16–17].

Морфологічні засоби є дієвим інструментом формування переконливості та впливу в політичному дискурсі. Через граматичні форми — імперативи, аналітичні конструкції, пасивні формулювання, ступені порівняння прикметників та займенники — політичні актори не лише повідомляють інформацію, а й формують емоційне тло, закликають до дії, послаблюють відповідальність або створюють ефект колективної причетності. Така мовна організація сприяє ефективнішому донесенню меседжів і мобілізації аудиторії.

Синтаксичні засоби політичного мовлення. Синтаксис політичного мовлення відіграє ключову роль у формуванні переконливості, емоційного впливу та маніпулятивного потенціалу текстів. Синтаксичні конструкції дозволяють політикам структурувати інформацію так, щоб вона максимально ефективно досягала цільової аудиторії.

Одним із основних синтаксичних засобів є використання риторичних питань, які не потребують відповіді, але спонукають слухача до роздумів і формують певне ставлення до обговорюваної теми. Такі питання виконують агітаційну функцію. Риторичні питання поєднують експресивність з емоційною виразністю, яка додатково підсилювана окличною інтонацією. Загалом емоційне

забарвлення є типовою ознакою політичного дискурсу агітаційного характеру [Билінська, с. 17]. Риторичні запитання з конструкцією *хіба це* слугують засобом вираження ствердних або заперечних суджень, надаючи їм експресивного оцінного забарвлення. Наприклад: *Хіба це справедливо, що в нас газ дорожчий, ніж у Німеччині?*. Такі висловлювання, незважаючи на питальну форму, функціонують як риторичні, оскільки не передбачають очікування відповіді, а спрямовані на посилення емоційного впливу. У політичному дискурсі їх часто використовують для акцентування соціальної несправедливості, провокування критичного мислення аудиторії або для формування потрібного емоційного настрою. Завдяки своїй формі такі запитання створюють ілюзію діалогу з читачем і слухачем, одночасно нав'язуючи певну оцінку як очевидну та беззаперечну [Вінтонів, Вінтонів, Мала, с. 236].

Інверсія як відхилення від звичного прямого порядку слів у реченні виступає одним із виразних засобів політичного дискурсу. Вона надає окремим елементам висловлювання емоційного та експресивного забарвлення, акцентуючи увагу на змістово важливих компонентах. Інверсія передбачає виділення певного елемента через порушення синтаксичної норми, унаслідок чого він набуває додаткових конотацій. У сучасній українській політичній публіцистиці інверсія реалізується насамперед через порушення звичного порядку підмета й присудка та виведення обставини на початок речення [Магас, с. 121].

Повтор є одним із найважливіших засобів емоційного впливу в політичному дискурсі. Він виконує головним чином дві функції — підсилення і виділення певної думки, а також передачу емоційного стану мовця. Якщо в нейтральному або логічному мовленні повтори можуть здаватися зайвими, то в емоційно забарвленому тексті вони є природним і важливим елементом, який свідчить про сильні почуття автора та допомагає краще донести його позицію. У політичних виступах повтор часто допомагає зосередити увагу на ключових тезах, створити ритм мовлення й утримати інтерес аудиторії. Він також посилює переконливість,

сприяє емоційній напрузі й може спонукати слухачів до дій. За допомогою повтору думка набуває більшої ваги, а її зміст стає глибшим і виразнішим.

Одним із найпоширеніших видів повтору в політичному мовленні є анафора, коли кілька речень або фраз починаються з однакових слів. Такий прийом посилює вплив сказаного, надає мовленню ритмічності та емоційного забарвлення, що допомагає краще донести головну ідею до слухача [Вінтонів, Вінтонів, Мала, с. 260–279].

У політичному дискурсі надзвичайно важливою ознакою ефективної комунікації є також прості синтаксичні конструкції. Більшість політиків свідомо уникають надто довгих речень, зокрема складнопідрядних, оскільки такі конструкції можуть ускладнювати сприйняття повідомлення аудиторією. Політики прагнуть до «максимальної зрозумілості», а отже, — спрощують синтаксис, використовуючи короткі речення. У такий спосіб формується лінгвістична доступність — явище, коли мовлення орієнтоване на середньостатистичного громадянина, незалежно від його рівня освіти [Билінська, с. 17].

Серед експресивно забарвлених синтаксичних конструкцій у політичному дискурсі часто трапляються й еліптичні речення. Їхня особливість полягає в тому, що один або кілька членів речення (зазвичай присудок) пропущено, але зміст залишається зрозумілим завдяки контексту або будові висловлювання. Наприклад: *Зброю на землю!* — тут пропущено присудок *покласти*, однак його легко відновити з огляду на ситуацію та граматичну структуру. Такі речення є неповними лише з формального погляду, тоді як у семантичному плані вони залишаються повноцінними. Еліптичні конструкції характерні насамперед для розмовного мовлення, де важливу роль відіграють контекст, ситуаційність, а також невербальні сигнали. Саме динаміка усного спілкування часто зумовлює скорочення синтаксичних структур. У політичному дискурсі еліпсис виконує стилістичну функцію: надає висловлюванню емоційності, рішучості та імпульсивності. Найчастіше в таких реченнях опускаються присудки або головні

члени односкладних дієслівних конструкцій [Вінтонів, Вінтонів, Мала, с. 226–232].

Парцеляція — розчленування речення на окремі частини — сприяє емоційній насиченості та динамізму мовлення. Наприклад: *Ми переможемо. Обов'язково.* Парцеляція дозволяє виділити окремий фрагмент речення як відносно самостійну комунікативну одиницю, щоб підкреслити його змістову вагу. Такий прийом акцентує увагу на важливій інформації, підсилює її емоційно-експресивне звучання, підвищує інформативність висловлювання та водночас спрощує його граматичну й смислову побудову [Торчинська, с. 101].

Отже, у політичному дискурсі синтаксис виконує не лише структурну, а й комунікативну, емоційну та переконувальну функції. Основними синтаксичними засобами впливу виступають риторичні питання, інверсія, повтор, еліпсис і парцеляція. Ці прийоми посилюють емоційність висловлювання, акцентують увагу на ключових тезах і формують у реципієнтів певне ставлення до предмета мовлення. Крім того, характерною рисою політичної комунікації є прагнення до простоти та зрозумілості синтаксичних конструкцій, що сприяє ширшому охопленню аудиторії та кращому засвоєнню повідомлення.

Висновки до розділу 1

У межах теоретичного розділу було проаналізовано поняття дискурсу та визначено його місце в сучасній лінгвістичній науці. Було розглянуто різні типи дискурсу та з'ясовано, що кожен з них має власні особливості в комунікації. Та серед усіх характеристик різних видів дискурсу, можна виокремити один найважливіший – це вплив на думку споживача. Особливу увагу приділено політичному дискурсу як специфічному різновиду суспільного дискурсу, що відзначається комунікативною цілеспрямованістю, ідеологічною забарвленістю та прагматичною функцією впливу на реципієнта. Політичний дискурс має на меті як інформування, так і формування ідеологій, вплив на свідомість і поведінку аудиторії. Він охоплює як усні (звернення, промови, дебати), так і письмові (декларації, документи, листи, закони) висловлювання. Оскільки політичний дискурс здійснюється в певних установах (засідання уряду, партійні з'їзди, пресконференції), його прийнято вважати частиною інституційного дискурсу. Він зазнав величезного впливу медіа, що поширює політичні повідомлення й дозволяє собі тлумачити їх самостійно, тож політичний дискурс поділяють на офіційний та неофіційний. Політичний дискурс характеризується низкою лінгвістичних особливостей, що сприяють ефективному формуванню громадської думки. Було розглянуто три найважливіші лінгвістичні аспекти, які допомагають якомога результативніше вплинути на свідомість аудиторії через політичні тексти: лексико-стилістичні та граматичні (морфологічні й синтаксичні) особливості.

У межах дослідження лексико-стилістичних особливостей політичного дискурсу було з'ясовано, що одна з його ключових рис — системне використання професійної термінології, пов'язаної з воєнною справою, безпекою, дипломатією, що сприяє авторитетності мовця та легітимації політичних рішень. Евфемізми широко застосовуються як інструмент приховання неприємних або шокуючих реалій війни, замінюючи жорсткі слова м'якими аналогами задля збереження емоційного комфорту адресата. Оцінна лексика (як позитивна, так і негативна) виконує ідеологічну функцію — не лише

інформує, а й формує емоційне ставлення до подій, осіб або явищ. Неологізми, багато з яких виникли в контексті війни, сприяють актуалізації нових смислів і формуванню національного дискурсу. Запозичення, особливо з англійської мови, відображають глобальний контекст війни та забезпечують зрозумілість і комунікативну ефективність у міжнародному просторі.

Морфологічні засоби політичного дискурсу відіграють вагомий роль у реалізації стратегій впливу. Імперативні конструкції використовують для прямого спонування до дії, посилення почуття відповідальності та колективної мети. Бажальний спосіб дозволяє пом'якшити категоричність висловлювання або створити атмосферу спільного прагнення. Пасивні конструкції сприяють відстороненості суб'єкта дії, що особливо важливо при уникненні відповідальності або акцентуванні уваги на результаті. Ступені порівняння прикметників посилюють емоційність оцінок, дозволяючи гіперболізувати позитивні або негативні риси. Займенники, здебільшого *ми, ви, вони*, виконують функцію ідентифікації та розмежування, створюючи чіткий поділ на «своїх» і «чужих», консолідуючи суспільство або мобілізуючи його проти ворога.

На синтаксичному рівні політичний дискурс характеризується використанням риторичних питань як засобу посилення експресивності й залучення слухача до міркувань, що імітують діалогізм. Інверсія дозволяє акцентувати ключові елементи висловлювання, змінюючи їхнє розташування у реченні. Повтори, особливо анафора, надають промові ритмічності та сприяють емоційному впливу. Застосування простих синтаксичних конструкцій сприяє легшому сприйняттю складної інформації широкою аудиторією, а еліптичні речення й парцеляція підкреслюють окремі елементи висловлювання, надаючи тексту динамічності, імпульсивності та драматизму.

Теоретичний аналіз політичного дискурсу в лінгвістичному вимірі дозволяє стверджувати, що політична мова є цілеспрямованим інструментом впливу, який використовує системно організовані мовні засоби всіх рівнів задля формування суспільної думки, мобілізації, легітимації дій влади та створення відповідного інформаційного простору в умовах війни.

РОЗДІЛ 2

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО ПЕРІОДУ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ

2.1. Значення політичного дискурсу в умовах війни

Політичний дискурс у часи війни набуває особливого значення: він слугує не лише засобом інформування громадськості, а й інструментом формування національної єдності, мобілізації населення, зміцнення бойового духу та легітимації дій влади. В умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну промови Президента України Володимира Зеленського стали важливим чинником інформаційного опору, комунікації з народом і міжнародною спільнотою. Його звернення в різні періоди війни — як під час поразок, так і в моменти успіху — демонструють динамічну та стратегічно виважену риторику. Аналіз політичного мовлення у воєнний час дає змогу глибше зрозуміти, як за допомогою мовних засобів політики формують колективну ідентичність, впливають на суспільні настрої і вибудовують довіру.

У цьому розділі здійснено лінгвістичний аналіз двох промов Володимира Зеленського, виголошених у різні часові проміжки війни та за різних обставин. Зокрема, проаналізовано промову, присвячену успішному заходу українських військ на територію Курської області рф та реакцію Президента на техногенну катастрофу, спричинену підривом Каховської ГЕС. Такий вибір матеріалу дозволяє простежити особливості мовного оформлення політичного повідомлення залежно від комунікативної мети, емоційного навантаження та стратегічного контексту події.

Аналіз політичного мовлення здійснено на трьох мовних рівнях — лексичному, синтаксичному та морфологічному. У цьому розділі здійснено саме такий комплексний аналіз промов Володимира Зеленського, що дозволяє глибше осмислити засоби мовного впливу у критичних комунікативних ситуаціях.

2.2. Аналіз промови, присвяченої заходу ЗСУ на територію Курської області РФ

6 серпня 2024 року Збройні сили України розпочали наступальну операцію в Курській області російської федерації, що стало важливою віхою в ході повномасштабної війни з росією. 12 серпня 2024 року Президент України Володимир Зеленський вперше офіційно підтвердив проведення цієї операції, зазначивши, що українські сили контролюють близько 1 000 квадратних кілометрів у Курській області. У подальших виступах, зокрема 19 серпня, було зазначено, що українські сили утримують близько 1250 квадратних кілометрів території рф, включно 3 92 населеними пунктами. Ця операція мала на меті зменшити інтенсивність обстрілів Сумської області та звільнити прикордонні території від російських військ.

Промова Володимира Зеленського, виголошена в контексті цієї операції, виконувала декілька важливих функцій у політичному дискурсі. По-перше, вона слугувала інструментом мобілізації населення, спрямованим на підвищення бойового духу нації в умовах війни. У своїх виступах Зеленський акцентував увагу на важливості кожного успіху українських сил, що надає громадянам відчуття участі в загальній справі захисту Батьківщини. По-друге, промова виконувала функцію легітимації дій Збройних сил України в контексті міжнародного права, підкреслюючи, що операція в Курській області є відповідною до міжнародних норм і має на меті не агресію, а відновлення територіальної цілісності України та захист мирного населення. Зокрема, Президент зазначив, що операція сприяла поповненню обмінного фонду, що стало ще одним аргументом на користь успішності та необхідності військових дій.

Отже, промова Зеленського мала важливу роль у формуванні довіри до державного керівництва. Вона не лише надала конкретну інформацію щодо ходу військових дій, але й забезпечила політичну підтримку в умовах складної ситуації на фронті.

2.2.1. Лексичні особливості промови

У зверненні Президента Володимира Зеленського вжито 19 одиниць професійної політичної термінології, що складає орієнтовно 3,7% від загальної кількості слів у тексті (517 слів). Це вказує на помірне, але цілеспрямоване використання фахової лексики для посилення авторитетності промови та чіткого маркування тематики звернення як політичної та військово-стратегічної. У цій промові вжито термінологію інституційного рівня: *ГУР, СБУ, МВС, МЗС* [1] — позначення державних структур, що додають зверненню офіційності та демонструють розгалуженість механізмів політичного управління. «*США*», «*партії*», «*Сенат*» [1] — фіксують контекст зовнішньополітичної взаємодії, підкреслюючи дипломатичну активність України. Також у промові вжито фахові лексеми військового спрямування на зразок *військові, аеродроми, контракти, виробництво*, які відображають тематику безпекової політики, стратегічного планування, економіки війни. Використання термінології створює атмосферу впевненості, структурованості. Це допомагає адресатові не лише зрозуміти зміст промови, а й відчуті її стратегічну вагу.

У зверненні Президента України Володимира Зеленського простежуємо активне використання евфемізмів, що є характерною рисою політичного дискурсу, особливо в умовах війни. Такі мовні засоби виконують важливу комунікативну функцію — зменшення емоційного напруження. Наприклад, вислів *операція в Курській області* [1] замінює пряму номінацію збройного вторгнення, тим самим нейтралізуючи сприйняття події як напад на територію росії, натомість акцентуючи увагу на її безпековому характері. Так же функціонує й конструкція *поповнення обмінного фонду* [1], у якій замість прямої згадки про захоплення ворожих військових у полон інформацію подано як технічну, стратегічно зумовлену дію, яка дозволить нам здійснити обмін полоненими, що буде успіхом для нашої країни. Уникнення прямого опису насильства спостерігається і в обережних формулюваннях на кшталт *необхідність дозволів на застосування далекобійної зброї* [1], що дозволяє політичному мовцю підтримувати образ країни як суб'єкта, який діє в межах

морально та юридично виправданих рамках. Таким чином, використання евфемізмів у цій промові не лише знижує емоційне напруження, а й виконує стратегічну роль у формуванні позитивного іміджу української держави в очах громадськості та міжнародних партнерів.

У промові також використано оцінну лексику, яка відіграє ключову роль у формуванні суспільних настроїв. Слова на зразок *сміливість, результативність, дії, працює заради України* [1] створюють образ сильної армії в країні. Водночас для позначення ворога вживається негативно забарвлена лексика, що має чітко виражену емоційну конотацію, зокрема: *терористи, російський терор, зневажає людей* [1]. Такий контраст між позитивним образом «своїх» і негативним образом «чужих» не лише посилює патріотичні настрої, а й виконує функцію морального розмежування, що особливо важливо в умовах війни.

Отже, звернення Президента Володимира Зеленського демонструє ефективно використання професійної політичної термінології та евфемізмів, що допомагає створити впевнене, стратегічно обґрунтоване послання для внутрішньої та зовнішньої аудиторії. Використання специфічної лексики, зокрема інституційних позначень та військових термінів, підвищує авторитетність промови, водночас зберігаючи дипломатичний тон і зменшуючи емоційне напруження. Оцінна лексика та чітке моральне розмежування між «своїми» і «чужими» сприяють формуванню позитивного іміджу України та посиленню патріотичних настроїв серед громадян.

2.2.2. Прагматика граматичних форм і конструкцій

У межах граматичного аналізу промови Володимира Зеленського виявлено морфологічні особливості пов'язані з широким використанням дієслівних форм, зокрема активного стану. Важливо відзначити, що з-поміж 42 речень промови лише 3 побудовані як пасивні конструкції на -НО, -ТО, що становить приблизно 7% від загального обсягу. Така мінімальна кількість пасивних форм є характерною ознакою виразного, динамічного політичного дискурсу, де мовцеві важливо не лише інформувати, а й впливати на емоційний стан слухача,

викликати довіру та відчуття відповідальності. Наприклад, безособову пасивну конструкцію, яка надає висловлюванню офіційності та зосереджує увагу на дії, а не на суб'єкті, використано в реченні *«І сьогодні на Ставці доручено структурам, які займаються обмінами, – а це ГУР, СБУ та МВС, – максимально активно комунікувати з рідними українських полонених.»* [1]. Натомість домінування активних конструкцій сприяє створенню особистісно забарвленого висловлювання, у якому чітко виражена суб'єктна позиція мовця. Часте використання займенника *я* посилює враження безпосередньої участі президента в подіях, про які йдеться, що формує образ лідера, відповідального за ухвалення рішень.

Отже, відмова від пасивних конструкцій і перевага форм активного стану в морфологічному оформленні тексту сприяє емоційній виразності промови та посиленню її переконливості. Наприклад, чітко простежується суб'єкт дії – мовна постать президента – у таких реченнях: *«Я дякую всім нашим солдатам, сержантам та офіцерам за сміливість та за результативність дій», «Я дуже розраховую також, що міністр оборони та всі наші, українські, дипломати будуть максимально активно працювати з партнерами щодо...»*[1] , а також *«Провів сьогодні зустріч із делегацією Сенату США»* [1]. Навіть у випадку еліпсування займенника «*я*» (як у третій фразі) дія залишається персоніфікованою, що створює ефект особистої присутності глави держави в політичному житті країни. Така мовна стратегія сприяє підвищенню рівня довіри аудиторії, оскільки демонструє відповідальність, ініціативність та лідерство.

У промові особливу роль відіграє вживання особових займенників, зокрема *я* та *ми*, що є характерною рисою політичного дискурсу. Займенник *я* виконує функцію персоніфікації влади, демонструючи особисту залученість Президента до важливих державних рішень і процесів. Наприклад, виражено ініціативність глави держави, відповідальність та лідерську позицію у висловлюваннях *«Я дякую всім нашим солдатам, сержантам та офіцерам за сміливість», «Я дуже розраховую, що міністр оборони та всі наші дипломати...»* [1]. Натомість займенник *ми* сприяє колективізації й залученню адресата до спільної справи,

створює ефект єдності народу та влади перед викликами війни. У реченнях типу «**Ми** маємо так діяти, щоб наше виробництво...», «**Ми** знаємо, як додати сили Україні» [1] виражено прагнення до солідарності та взаємної підтримки. Такий підхід не лише зміцнює довіру до мовця, а й формує образ спільного суб'єкта боротьби й перемоги — українського народу як єдиного організму. З морфологічного погляду це свідчить про навмисне й послідовне використання займенників для впливу на емоції аудиторії та конструювання відповідного ідеологічного наративу.

У межах аналізу синтаксичних особливостей промови Президента України Володимира Зеленського було зосереджено увагу на своєрідність побудови речень, що сприяють виразності, ритміці й переконливості публічних виступів. Помітним є використання інверсії — порушення звичного порядку слів з метою логічного чи емоційного акцентування. В опрацьованому зверненні інверсія проявляється не в класичній літературній формі, а у типових для політичного дискурсу функціональних конструкціях. Наприклад, у фрагменті «**Це принципово** для нас – повернути всіх наших людей із російського полону» [1] акцент перенесено на слово *принципово*, яке винесли на початок, а пояснення — розташоване після тире, це підсилює значущість сказаного. Таке спостерігаємо і в реченні «**Цілком справедливо** знищувати російських терористів там, де вони є» [1], яке розпочато з оцінного вислову, що створює напругу емоційного фону. Ефект посилення значення досягнуто також за допомогою коротких інверсійних речень, які винесені в окремий абзац і виконують функцію риторичного переходу, як-от: «*І ще кілька речей*» [1]. Такі синтаксичні засоби дозволяють не лише чітко структурувати текст, а й утримувати увагу слухача, підсилювати емоційне навантаження та створювати ефект діалогу.

Помітним є використання повтору, зокрема анафори — стилістичної фігури, за якої одне й те саме слово або конструкція повторюється на початку кількох речень чи фраз. Це створює ритмізацію мовлення, підсилює емоційний вплив та логічно акцентує важливі частини висловлення. У промові фіксуємо повтор особового займенника *ми* у реченнях: «**Ми** бачимо, як Росія за часів Путіна

насправді рухається... *Ми* знаємо, як додати сили Україні... *Ми* маємо так діяти...» [1]. Таке повторення виконує не лише стилістичну функцію, а й формує ефект колективної відповідальності, підкреслює єдність влади та народу, а також сприяє мобілізації аудиторії.

У промові використано еліптичні речення, у яких пропущено окремі члени речення, легко відновлювані з контексту. Такі речення дозволяють досягти більшого динамізму мовлення, надати йому природності та розмовної інтонації. Наприклад, граматично неповними, проте зрозумілими в контексті, бо передбачають продовження думки, є речення *«Найголовніше за цей день»* або *«І ще кілька речей»* [1]. Такі структури сприяють неформальному тону звернення, створюють ефект живого спілкування з адресатом та дозволяють зосередитись на ключових смислових блоках без зайвого ускладнення синтаксису. У політичному дискурсі це дозволяє бути ближчим до народу, підкреслити актуальність і невідкладність порушених питань.

У промові використано парцеляцію — стилістичний прийом, коли частина висловлювання відокремлюється від основного речення і подається як самостійне, здебільшого коротке речення. Це характерно для усного типу мовлення і часто використовується для підсилення емоційного забарвлення, логічного наголосу або ритмічної виразності тексту. Наприклад, у фрагменті *«Це, зокрема, райони, із яких російська армія завдала ударів по нашій Сумщині. Станом на сьогодні й від 1 червня це вже майже 2100 обстрілів території Сумської області. Тому наші операції – це суто безпекове питання для України. Звільнення прикордоння від російських військових»* [1] останнє речення — *«Звільнення прикордоння від російських військових»* — є граматично неповним і відокремленим від попереднього, хоча логічно з ним пов'язане.

Отже морфологічні особливості промови Володимира Зеленського свідчать про домінування активних конструкцій, що сприяє динамізму та емоційній виразності тексту. Мінімальне використання пасивних форм підкреслює особисту участь президента у політичних процесах і підсилює образ лідера, відповідального за ухвалення рішень. Часте використання займенників *я* та *ми*

має важливе значення в політичному дискурсі: *я* персоніфікує владу та виражає лідерську ініціативу, а *ми* створює ефект єдності та колективної боротьби. Синтаксичні засоби у промові сприяють виразності та переконливості тексту. Використання інверсії, повтору, еліптичних речень та парцеляції дозволяє не лише підсилювати емоційний ефект, а й створювати ритмічність мовлення. Це дає змогу акцентувати важливі моменти, підвищувати увагу слухачів та формувати ефект діалогу.

2.3. Аналіз промови щодо підриву Каховської ГЕС і наслідків катастрофи

7-го червня 2023 року Президент України Володимир Зеленський звернувся до громадян з екстреною промовою у зв'язку з підривом Каховської гідроелектростанції — подією, яка стала однією з наймасштабніших техногенних і гуманітарних катастроф на території України з початку повномасштабного вторгнення росії. Звернення було виголошене на тлі гострої потреби координувати рятувальні роботи, мобілізувати внутрішні ресурси та міжнародну підтримку. У своїй промові Зеленський акцентував увагу на критичній гуманітарній ситуації у підтоплених регіонах, зокрема на окупованій частині Херсонської області, де евакуація ускладнювалася через постійні ворожі обстріли. Окремо Президент підкреслив бездіяльність міжнародних організацій, що мали би долучитися до порятунку цивільного населення, а також нагадав про попередження щодо можливого мінування Каховської ГЕС. Ця промова виконує кілька ключових функцій: по-перше, інформативну — вона надає суспільству актуальну інформацію про масштаби катастрофи та дії держави у відповідь; по-друге, мобілізаційну — спонукає громадян до єдності, взаємодопомоги та стійкості; по-третє, апелятивну — звертається до міжнародної спільноти із закликом до негайної реакції та участі в ліквідації наслідків трагедії; по-четверте, — промова має виразно емоційний, мобілізувальний характер і поєднує заклики до солідарності, критику дій агресора та аргументи на користь міжнародної відповідальності. Її лінгвістичний аналіз дозволяє глибше зрозуміти риторичну

воєнного часу, формування політичного дискурсу навколо трагедій та критичних ситуацій і способи легітимації державних дій перед внутрішньою та зовнішньою аудиторією.

2.3.1. Комунікативно-прагматична роль лексичних одиниць

Аналіз лексичного наповнення промови свідчить про активне використання професійної політичної термінології, що є характерним для офіційного політичного дискурсу. Усього в тексті промови нараховується 1160 слів, із яких близько 45–50 слів належать до професійної політичної термінології. Це становить орієнтовно 4,0–4,3% від загального обсягу тексту. Серед вживаних термінів переважають такі, як *окупанти*, *евакуація*, *екоцид*, *держава-терорист*, *міжнародна архітектура*, *деокупація*, *рятувальна операція*, *спостережна місія*, *міжнародні організації*, *уряд*, *Червоний Хрест*, *МАГАТЕ*, *воєнні дії*, *оборонні дії*, *підрозділи*, *бригади*, *контроль*, *міждержавні об'єднання* тощо [2]. Ці терміни не лише описують політичну ситуацію, а й формують відповідне ставлення слухача до суб'єктів подій. Лексеми *окупанти* та *держава-терорист* виступають як негативно марковані означення росії, а вживання конструкцій на зразок *міжнародна архітектура*, *спостережна місія*, *деокупація* додає зверненню стратегічної перспективи та демонструє системний підхід до подолання кризи. Політичні терміни у цьому зверненні виконують кілька функцій: вони підкреслюють офіційний характер виступу, посилюють авторитет мовця, позначають ключові інституції та явища сучасної політики, а також допомагають чітко маркувати відповідальних за катастрофу та мобілізувати суспільство і міжнародну спільноту на спротив.

У промові зафіксовано використання евфемізмів, хоча й у досить обмеженій кількості. Основна функція таких евфемізмів — пом'якшення гострих або жорстких висловлювань, надання їм більш дипломатичного або загальноприйнятого звучання. У промові Президента України евфемізми вжито переважно для опису складних або критичних ситуацій, пов'язаних з наслідками підриву Каховської ГЕС. Зокрема, вислів «*держава-терорист спричинила*

катастрофу» [2] є прикладом пом'якшеного означення знищення об'єкта цивільної інфраструктури, що насправді є воєнним злочином. Іншим прикладом є фрагмент «максимізує шкоду» [2], яка замінює прямі вказівки на продовження збройної агресії та обстрілів мирного населення під час евакуації.

Активно виражена оцінна лексика. Найбільш виразною є негативно оцінна лексика, спрямована проти держави-агресора. Такі вислови, як *нелюди, держава-терорист, свідомий злочин, божевільні дії росії, кинули людей* [2] спрямовані на делегітимацію дій ворога, посилення емоційного ефекту промови та формування морального осуду дій російської федерації в очах народу.

Натомість позитивно оцінну лексику вжито для підтримки українського народу, Збройних сил України та міжнародних партнерів. Зокрема, фрази на кшталт *Слава всім нашим героям, дбаємо одне про одного, всі основи для життя будуть збережені, по максимуму захистити життя, ви молодці* [2] мають на меті підвищити моральний дух та згуртувати суспільство.

Отже, оцінна лексика у цій промові не лише створює емоційне наповнення, але й служить інструментом формування смислів, політичних позицій та колективної ідентичності у контексті воєнної загрози.

Отже, лексичне наповнення промови Володимира Зеленського є стратегічно вивіреном і виконує кілька ключових функцій: формує офіційність виступу за допомогою професійної політичної термінології, посилює емоційний вплив через оцінну лексику та забезпечує дипломатичний баланс завдяки використанню евфемізмів. Така мовна організація сприяє як інформуванню, так і мобілізації аудиторії в умовах воєнного конфлікту.

2.3.2. Граматичні засоби у структурі промови

У промові Володимира Зеленського лише один раз вжито пасивну конструкцію на -НО, -ТО: «*Але станом на цей час на території Херсонської та Миколаївської областей **врятовано** понад 2 тисячі людей*» [2]. Аналізована конструкція фокусує увагу на результаті дії — порятунку людей — без акценту на виконавця, хоча з контексту зрозуміло, що йдеться про рятувальні служби та

військових. Безособова форма на -НО, -ТО дозволяє підкреслити сам факт досягнення гуманітарної мети в умовах небезпеки. Проте загалом У промові домінують активні конструкції, що є характерним для публічної риторики у кризових ситуаціях. Активні конструкції з чітко вираженим підметом («*ми зробимо*», «*я дякую*», «*окупанти кинули*» [2]) створюють ефект відповідальності, ініціативності та рішучості. Такий вибір граматичних засобів сприяє формуванню образу лідера, який контролює ситуацію, діє, а не лише констатує. Це також стимулює емоційне залучення аудиторії.

У промові зафіксовано стратегічне вживання особових займенників, що виконують важливу комунікативно-прагматичну функцію. Займенник *я* використано для вираження особистої відповідальності та залучення мовця, формування образу лідера, який не дистанціюється від народу, наприклад: «**Я дякую за цю принциповість!**», «**Я хочу зазначити**» [2]. Займенник *ми* є одним із найчастотніших і має інклюзивне значення — він охоплює як мовця, так і адресата, а також державні інституції, що сприяє створенню ефекту національної єдності й колективної відповідальності. Наприклад: «*Ще минулої осені ми попереджали світ про мінування Росією об'єктів Каховської ГЕС*», «*...ми бачимо всю проблематику і зробимо і можливе й неможливе, щоб створені окупантами проблеми були розв'язані*» [2].

У промові Володимира Зеленського спостерігається активне використання повторів, зокрема анафори. Так, наприклад, у фрагменті «*...без порятунку, без питної води, без їжі, без медичної допомоги...*» [2] неодноразове вживання прийменника «*без*» підсилює відчуття гострої нестачі базових засобів для життя та акцентує увагу на гуманітарній трагедії. Аналогічно, у частині промови, де йдеться про міжнародні контакти «**Президент Туреччини Ердоган...**», «**Президент Франції Макрон...**» [2], повтор лексеми *президент* створює ритмічну впорядкованість викладу. Повтор такої структури, як *я дякую*, також виконує функцію семантичного виділення головних тем промови — порятунку людей, потреби у світовій увазі та подяки тим, хто допомагає. Володимир Зеленський неодноразово використовує цю структуру у своїх зверненнях. Тож

повтори виконують не лише стилістичну функцію, а й слугують засобом емоційного впливу, підкреслюючи найважливіші повідомлення виступу.

У промові спостерігається активне використання еліптичних речень, у яких пропущено окремі члени речення, легко відновлювані з контексту. Еліптичні речення використовують для досягнення динамічності, експресивності та емоційної насиченості мовлення. Наприклад, у реченнях: «*Тисячі будинків!*», «*Причому під обстрілами!*» [2]. Таке вживання еліпсису дозволяє автору зосередити увагу слухача на ключових поняттях і водночас надає тексту емоційної напруги, що добре передає атмосферу терміновості та драматизму.

У промові спостерігається активне використання парцеляції — стилістичного прийому, за якого частини висловлювання свідомо розділяють пунктуаційно та інтонаційно для посилення емоційності, увиразнення змісту та акцентування на ключових елементах. Парцеляція особливо помітна у тих фрагментах, де йдеться про масштаби трагедії, злочинність дій ворога або рішучість українського спротиву. Наприклад, у реченні: «*Триває евакуація. Причому під обстрілами!*» [2] — окреме виголошення останнього короткого речення підсилює емоційне обурення та моральну оцінку дій агресора. Інший приклад: «*Затоплені десятки населених пунктів на підконтрольній нам території. Тисячі будинків!*» [2]. Фрагмент *тисячі будинків* – це парцелят, який виокремлює масштаб трагедії й емоційно загострює сприйняття сказаного. Подібний ефект мають і речення на кшталт «*Без порятунку, без води, просто на дахах будинків у затоплених громадах*» [2], де перерахування оформлено як розірвану синтаксичну структуру для драматизації. Така синтаксична організація є характерною рисою публічного мовлення В. Зеленського, адже дозволяє робити акценти, керувати емоційною реакцією аудиторії та створювати напружений, динамічний ритм викладу. Парцеляція у цій промові є не лише художнім, а й риторичним інструментом, що виконує важливу комунікативну функцію — мобілізувати, пробудити емпатію й зберегти увагу слухача.

Отже, морфологічні особливості промови Володимира Зеленського — переважання активних дієслівних конструкцій, стратегічне використання

особових займенників — сприяють створенню образу сильного, залученого лідера. Такий граматичний вибір підсилює риторичний вплив промови, формує атмосферу спільної відповідальності та мобілізує слухачів до дії. Синтаксичні особливості промови Президента України — повтори, анафора, еліптичні конструкції та парцеляція — відіграють важливу роль у формуванні її емоційної та експресивної насиченості. Ці прийоми дозволяють акцентувати на ключових змістових блоках, динамізувати мовлення та посилити вплив на аудиторію, що є характерною рисою стилю Володимира Зеленського як політичного комунікатора.

2.4. Зіставний аналіз промов Володимира Зеленського

У контексті війни політичні промови набувають особливої ваги як інструмент впливу на громадську думку. Володимир Зеленський виступає не лише як державний діяч, а й як мовний стратег, який адаптує свій дискурс залежно від ситуаційної динаміки. Зіставний аналіз його промов у період кризи та у момент успіху дозволяє виявити відмінності в прагматичних цілях, стилістичних прийомах, емоційному забарвленні та мовних засобах, спрямованих на підтримання єдності, віри та опору. Таке дослідження дає змогу глибше зрозуміти, як політичний лідер формує наратив війни, змінюючи акценти залежно від обставин, і як мовлення стає дієвим інструментом національного спротиву.

Зіставний аналіз дозволяє виявити не лише сталі риси президентської риторики — прагнення до єдності, чіткість синтаксичної організації, активну комунікативну позицію, — а й показати, як змінюється тональність, лексичний вибір, часові орієнтири та прагматична націленість мовлення залежно від емоційного контексту. У момент успіху Зеленський акцентує на плануванні, рішучості, відповідальності, тоді як у промові, яка виголошена у кризовий період, переважає емоційна, моральна й об'єднувальна риторика.

Спільним для обох промов є активне використання займенників *я* та *ми*, що виконує комунікативну функцію залучення, створення відчуття особистої

відповідальності. Обидві промови мають структурну чіткість викладу: Зеленський уникає хаотичних форм, навіть у кризових обставинах, що підкреслює його як політика, що контролює ситуацію. Значущою спільною рисою обох промов є переважання активних дієслівних конструкцій над пасивними. Такі конструкції посилюють ефект відповідальності, цілеспрямованості та ініціативності, незалежно від того, йдеться про момент успіху чи трагедії. Вони створюють образ президента та команди як дієвих учасників подій, здатних реагувати на виклики і контролювати ситуацію. Натомість пасивні форми, зокрема безособові на -НО, -ТО, хоч і з'являються, та є поодинокими і виконують функцію акцентування на результаті або загальній ситуації, без конкретного вказання на виконавця. Це свідчить про загальну стратегічну установку на активну комунікацію та риторику дії навіть у складних умовах.

Відмінності промов полягають насамперед у тональності, лексичному складі й синтаксичній побудові. Промова, виголошена в умовах успіху, має стратегічний, діловий характер: активні дієслова *провів, доповів, доручено, бачимо* [1] та конструкції з модальними дієсловами *маємо діяти, повинні представити* [1] задають тон планування, контролю та наступу. Натомість у промові щодо Каховської ГЕС переважає емоційно забарвлена лексика: *катастрофа, ворог знав, абсолютне зло, зумисно зруйнували, не пробачимо* [2]. Поширена риторика звинувачення, трагічні образи. Це демонструє не лише біль і гнів, а й спробу сформулювати моральну рамку події: від злої дії — до справедливої відповіді. Промова на моменті успіху тяжіє до майбутнього часу й перспективи. Тоді як промова в момент поразки орієнтована на теперішній час і наголошує на негайних викликах.

Отже, зіставлення промов Володимира Зеленського в контрастних обставинах війни засвідчило наявність стратегічної лінгвістичної цілісності. У мовленні президента простежується чітка система засобів, покликана утримувати суспільну єдність, підсилювати довіру та забезпечувати стійкість у комунікації з громадянами. Такий підхід до риторики не лише відповідає

функціональним вимогам політичного дискурсу воєнного часу, а й демонструє здатність політичного лідера оперувати словом як інструментом впливу, який гнучко змінюється залежно від цілей, але не втрачає переконливості.

Висновки до розділу 2

У результаті лінгвістичного аналізу двох промов Володимира Зеленського — виголошених у періоди кардинально різних емоційних станів (успіх ЗСУ на території Курської області та катастрофа, спричинена підривом Каховської ГЕС) виявлено низку спільних і відмінних мовних ознак, що відображають адаптивну риторику мовця відповідно до комунікативної ситуації.

На лексичному рівні простежується домінування тематичних груп слів, пов'язаних з війною, безпекою, захистом, а також з емоційно забарвленою лексикою: у промові про поразку вона підкреслює трагізм ситуації, тоді як у промові про успіх — мобілізаційну силу. Це свідчить про цілеспрямовану добірку лексики відповідно до емоційного тла події. Обидві промови активно використовують звертання, модальні конструкції *маємо, потрібно, повинні*), які виконують функцію мобілізації аудиторії та формування єдності, а також допомагають сформуванню образу лідера, який розділяє з народом як біль втрат, так і радість перемог.

На синтаксичному рівні спостерігається варіативність синтаксичних структур, але в обох промовах простежується тенденція до використання коротких ритмічних речень, що надає їм динаміки. Часто вживаними є анафоричні повтори, парцеляція, що посилюють емоційний вплив. У промові, пов'язаній із трагедією, синтаксис більш експресивний і насичений емоційними інтонаційними засобами, тоді як у промові про успіх — більш структурований, логічний, з великою кількістю інформаційних блоків, що свідчить про раціональне структурування повідомлення задля підкреслення досягнень.

На морфологічному рівні обидві промови характеризуються переважанням активних дієслівних форм, що формує образ відповідального й дієвого лідера. Пасивні конструкції трапляються рідко та, зазвичай, використовуються для фокусування уваги на результаті дії, а не на її виконавцях. Також важливу роль відіграє вживання особових займенників — особливо *я* та *ми* — що сприяє конструюванню образу президента як частини колективного «ми», який водночас не уникає персональної відповідальності. Імперативи й

конструкції з директивним значенням виконують функцію заклику до дії, підтримуючи мобілізаційний потенціал дискурсу.

Такі промови відіграють ключову роль у воєнний час, оскільки слугують не лише джерелом інформації, а й важливим інструментом впливу на емоційний стан суспільства. Вони сприяють збереженню внутрішньої стійкості, формують довіру до влади, зміцнюють відчуття єдності та спільної мети. Вдало сформульоване публічне звернення здатне мобілізувати громадян до дії, підтримати моральний дух армії й цивільних та донести повідомлення національної ідентичності, стійкості й віри у перемогу.

ВИСНОВКИ

У межах цієї бакалаврської роботи було здійснено комплексне лінгвістичне дослідження політичного дискурсу періоду російсько-української війни на матеріалі промов Президента України Володимира Зеленського. Враховуючи надзвичайну роль політичного мовлення у воєнних умовах, особливу увагу зосереджено на аналізі двох промов, виголошених у періоди протилежних емоційних контекстів: одна — після значного військового успіху, інша — у момент національної трагедії, спричиненої підривом Каховської ГЕС. Такий контраст дозволив розкрити адаптивний потенціал політичної риторики та її здатність ефективно відповідати на соціальні й емоційні виклики.

Дослідження було розпочато з вивчення теоретичного підґрунтя політичного дискурсу. Було з'ясовано, що таке дискурс, розглянуто кілька його різновидів та зосереджено особливу увагу на політичному дискурсі. Тож політичний дискурс - це явище, яке складається з усіх мовленнєвих актів, які застосовують в політичних комунікаціях. Його вважають формою інституційного дискурсу, адже він відбувається в офіційних установах, таких як засідання уряду, пресконференції, партійні з'їзди та ін., маючи певні правила та норми комунікації. У межах цієї частини було розглянуто ключові жанри політичного дискурсу — презентаційно-іміджеві, інформативні, ритуальні, агітаційні та аргументативні — з акцентом на інформативному, який є найбільш характерним для щоденних звернень Президента. Було з'ясовано, що основною метою політичного дискурсу є не лише інформування, а передусім — вплив на громадську думку, формування настроїв і переконань. Тож виконано аналіз мовних засобів, які дозволяють досягти бажаного результату впливу.

На аналітичному етапі дослідження було виокремлено основні лексичні, морфологічні та синтаксичні особливості політичного мовлення. Лексика, яку використовують в політичному мовленні, виконує прагматичну, експресивну, маніпулятивну та ідеологічну функції. Для політичного дискурсу є характерним вживання професійної політичної термінології, евфемізми, оцінна лексика, неологізми та запозичення. Лексичні особливості виступають ефективним

засобом формування потрібної для політиків інтерпретації політичних подій. Морфологічні засоби дають змогу політичним акторам не просто інформувати, а й емоційно впливати, формувати переконання та спрямовувати поведінку аудиторії. Є кілька найбільш поширених морфологічних засобів у політичному дискурсі. Використання імперативних конструкцій, бажального способу, пасивних та активних конструкцій допомагає більш ефективно досягти цілей політичних промов. Було розглянуто роль системного застосування займенників *я* та *ми* в публічних промовах, які дозволяють політику здаватися ближчим до народу. Синтаксичні засоби політичного мовлення є не менш важливими у формуванні ефективних політичних текстів. Використання риторичних питань, інверсія, повтор (особливо анафора), еліптичні речення та парцеляція є основними засобами впливу в політичному дискурсі, адже ці прийоми посилюють емоційність висловлювання.

У практичній частині проведено ґрунтовний аналіз двох промов Володимира Зеленського, в яких простежуються описані мовні прийоми в першому розділі бакалаврської роботи. У результаті емпіричного аналізу було встановлено, що політичні промови Президента України демонструють гнучкість і адаптивність риторики відповідно до комунікативної ситуації — як у моменти національного піднесення, так і в кризові періоди. Дослідження підтвердило, що політичний дискурс у воєнний час виконує не лише інформативну, а насамперед прагматичну функцію – підтримує моральний стан суспільства, формує національну ідентичність і віру в перемогу. Значущою спільною рисою обох промов є переважання активних дієслівних конструкцій над пасивними. Такі конструкції посилюють ефект відповідальності, цілеспрямованості та ініціативності політичного лідера. Відмінності промов полягають насамперед у тональності, лексичному складі й синтаксичній побудові речень. Промова, виголошена в умовах успіху, має стратегічний, діловий характер. Натомість у промові під час кризового періоду переважає емоційно забарвлена лексика. Промова на моменті успіху тяжіє до майбутнього

часу й перспективи, тоді як промова в момент поразки орієнтована на теперішній час і наголошує на негайних викликах.

Проведений аналіз дав змогу глибше зрозуміти механізми мовного впливу в умовах війни, виявити лінгвістичні маркери адаптивної політичної риторики та визначити роль мови як інструмента консолідації, мобілізації та формування національного дискурсу. Отримані результати підтверджують актуальність і значущість дослідження, що має як теоретичну, так і практичну цінність для подальших лінгвістичних, політологічних і комунікативних студій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко І. І. Комунікативний дискурс та його різновиди. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції “Взаємодія одиниць мови й мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти”*. Київ: НТУУ “КПІ”. 2014. С. 63–66.
2. Білінська О. С. Засоби мовленнєвого впливу в синкретичних жанрах політичного агітаційного дискурсу. *Вісник ОНУ*. Сер.: Філологія. Випуск 2(16). 2017. С. 8–20.
3. Ватаманюк О. А. Когнітивний і комунікативний простір мови сучасної української політики. *Термінологічний вісник*. Випуск 7. 2023. С. 124–132.
4. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови / За ред. І. Р. Вихованця. Київ: Унів. вид-во «Пульсари», 2004. 400 с.
5. Вінтонів М. О., Вінтонів Т. М., Мала Ю. В. Синтаксичні засоби експресивізації в українському політичному дискурсі. Вінниця: ТВОРИ, 2018. 336 с.
6. Галянт Г. В., Тихоніна С. І. Опис лексичних особливостей політичного дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2020. № 46. Том 1. С. 80–84.
7. Гудзь Н. О. Морфолого-стилістичні особливості екологічних Інтернет-новин. *Актуальні проблеми іноземної філології та методики викладання іноземних мов*. 2014. С. 23–28
8. Демчук Т. Г. Літературний дискурс, драматургічний дискурс та кінодискурс у системі арт-дискурсу. *Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2017–2018*. У двох томах. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. Том 2. С. 63–66.
9. Єрмоленко А. М. Дискурс в архітектоніці мовної прагматики. *Філософська думка*. 2016. № 4. С. 69–86.

10. Жибак Д. М. До питання особливостей та функцій політичного дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2016. № 20. Том 1. С. 124–126.
11. Кобзева О. О. Структура та функції політичного наративу “Вибори президента”. *Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка.* 2008. Випуск 38. С. 161–165.
12. Кондратенко Н. В., Типологія мовленнєвих жанрів українського політичного дискурсу. *Studia philologica.* 2017. Вип. 9. С. 18–22.
13. Лукіна Л. В. Політичний дискурс: сутність та особливості застосування. *Науковий журнал “Політикус”.* Випуск 2. 2021. С. 75–80.
14. Магас Н. М. Емоційне забарвлення політичного дискурсу: прагматичний аспект. *Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах.* Випуск 28. 2013. С. 115–124.
15. Окулова Л. О. Огляд лінгвістичних напрямів дослідження політичного дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2021. №52. Том1. С.141–144.
16. Петренко В. В. Особливості визначення політичної мови. *Політичний менеджмент №2.* 2007. С. 16–24.
17. Попович М. В. Поняття “дискурс” у метафоричному та логіко-лінгвістичному розумінні. *Філософська думка.* 2003. № 1. С. 116–125.
18. Ситник І. В. Дискурс в сучасній лінгвістиці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер: Філологія.* 2020. № 46. С. 123–126.
19. Скрипник Н. І., Когутюк О. В., Турлюк С. В. Мовленнєвий жанр як особлива складова комунікативної компетенції. *Молодий вчений.* 2024. № 1.1(125.1). С. 73–77.
20. Солодка А., Мороз Т.. Оцінна лексика як характеристика сучасного політичного дискурсу. *International Science Journal of Education and Linguistics.* 2024. 3 (2). С. 96–106.

21. Торчинська Н. М., Торчинський М. М. Структурні і функційні особливості парцельованих конструкцій. *Українське мовознавство*. 2024. №1 (54). С. 96–120.
22. Федішин М. І. Релігійний дискурс як об'єкт мовознавчих досліджень. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Випуск 2. С. 58–61.
23. Хачатурян К. Р. Літературний наратив: текст і дискурс. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2022. № 58. С. 246–249.
24. Чернявська І. В. Особливості неологізації англійськомовного медійного політичного дискурсу. *Молодий вчений*. Випуск 11 (87). 2020. С. 505–507.
25. Шевченко М. Ю., Скорик А. О. Специфіка функціональності евфемізмів у політичному дискурсі англійської мови. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2014. Випуск 12. С. 256–261.
26. Шевчук Н. В. Особливості політичного дискурсу: зміст, функції, жанрове втілення. *Вісник ДАККиМ. Політологія*. Вип. 1. 2013. С. 263–269.
27. Щербак О. В. Кінодискурс як дворівнева система складників: функційний погляд. *Pomiędzy. Polonistyczno-Ukrainoznawcze Studia Naukowe*. 2022. Випуск 6 (3). С. 175–181.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Офіційний сайт Президента України

URL:<https://www.president.gov.ua/news/cilkom-spravedlivo-znishuvati-rosijskih-terroristiv-tam-de-vo-92585> (дата звернення: 12 серпня 2024 року)

2. Офіційний сайт Президента України

URL:<https://www.president.gov.ua/news/potribno-shob-mizhnarodni-organizaciyi-yak-mkchh-negajno-dol-83461> (дата звернення: 7 червня 2023 року)